



Inspectie van het Onderwijs
*Ministerie van Onderwijs, Cultuur en
Wetenschap*

De voorbereiding van mbo'ers middenkader niveau 4 op het hbo

Verkennd onderzoek doorlopende leerroute mbo-hbo

mei 2024

Voorwoord

Je hebt je mbo diploma niveau 4 gehaald en je staat voor de keuze, ga ik werken of ga ik verder studeren? Een belangrijk keuzemoment in je leren, je loopbaan, je leven. Van alle niveau 4 studenten maakt zo'n 40-45% de keuze om door te stromen naar het hbo.

Halen deze studenten straks allemaal ook de eindstreep van het hbo? In de helft van de gevallen lukt dat. Sinds 2015 is het percentage mbo'ers dat binnen 6 jaar een hbo-diploma haalt rond de 50%. De andere helft stopt dus tijdens de studie, waarvan ongeveer 20% binnen een jaar. Dat is jammer en wellicht te voorkomen. Daarom hebben we deze verkenning uitgevoerd. Wat doen mbo-opleidingen niveau 4 aan de voorbereiding op het hbo en is er een verband tussen die voorbereiding en het vervolgsucces?

De verkenning geeft nog geen eenduidig antwoord op de relatie tussen de voorbereiding en het succes in het eerste hbo-jaar. Maar het algemene beeld is dat er veel te winnen valt. Ten eerste kunnen mbo opleidingen hun studenten beter helpen om de goede vervolgstudie te kiezen. En ten tweede kunnen zij hun studenten beter voorbereiden op de praktijk van studeren op een hogeschool.

Wat de studiekeuze betreft, in vrijwel alle mbo-opleidingen die wij bezochten doen studenten diverse ervaringen op die hen zicht geven op hun kwaliteiten en interesses. Op de opleiding en in stages krijgen de meeste studenten steeds beter zicht op wat zij willen en kunnen. Bij meer dan de helft van de bezochte mbo-opleidingen lijken deze ervaringen echter vooral relevant voor de huidige studie die de student volgt en de beroepen die met de betreffende opleiding uitgeoefend kunnen worden. Bij meer dan de helft van de onderzochte opleidingen krijgen studenten geen of beperkt inzicht in hun kwaliteiten en interesses in relatie tot een hbo-studie.

De voorbereiding op de praktijk van het studeren is het andere punt. Succesvol studeren op de hogeschool vraagt om bepaalde studievaardigheden en ook om vaardigheden als onderzoeken, samenwerken, analyseren en schriftelijk en mondeling rapporteren. Studenten zouden daarop voorbereid moeten zijn. Maar een grote groep studenten geeft aan dat zij niet goed zelf kunnen bepalen wat ze moeten doen, hoe ze hun werk kunnen plannen, en hoe ze doelen moeten stellen. Deze groep studenten heeft wellicht een studiehouding die niet optimaal aansluit op wat nodig is voor een hbo-studie. Zowel studenten als docenten gaven aan dat aandacht op het mbo voor studievaardigheden die belangrijk zijn in het hbo, een succesvolle doorstroming in het hbo bevordert.

Daarom is onze oproep aan de opleidingen: maak samenhangend beleid, voor zowel de studiekeuze als voor de voorbereiding op het studeren zelf. Dan biedt u aan alle studenten een goed vertrekpunt voor een succesvolle volgende stap.

Alida Oppers
inspecteur-generaal van het Onderwijs

INHOUD

1. Inleiding	8
2. Onderzoeksopzet	10
3. Vervolgsucces van mbo-opleidingen	11
4. Oriëntatie op studie en beroep	14
4.1 Het maken van een studiekeuze	14
4.2 Kwaliteit van de begeleiding bij het maken van een studiekeuze	16
4.3 Conclusies	24
5. Vorbereiding op het studeren	25
5.1 Beheersing van studievaardigheden	25
5.2 Kwaliteit van de voorbereiding op het studeren	27
5.3 Doelgerichtheid van de voorbereiding op het vervolgonderwijs	27
5.4 Het aanbod voor de verwerving van hbo-vaardigheden	29
5.5 Conclusies	34
6. Verbetersuggesties	35

Samenvatting

Aanleiding

Elk jaar stopt circa 20% van de mbo'ers na het eerste studiejaar in het hbo met studeren. Uit onderzoeken blijkt dat degenen die zich goed voorbereiden op het maken van een studiekeuze en het studeren minder vaak stoppen met studeren dan anderen. Deze samenhang is op individueel niveau gemeten en beantwoordt nog niet de vraag of oud-studenten van mbo-opleidingen met een goede voorbereiding op de studiekeuze en het studeren minder vaak stoppen met studeren dan oud-studenten van andere mbo-opleidingen. Het verband tussen de kwaliteit van de voorbereiding op het hbo en het vervolgsucces van mbo-opleidingen staat centraal in dit onderzoek. Hiermee beogen wij meer inzicht te krijgen in wat mbo-opleidingen kunnen doen aan het vergroten van hun vervolgsucces.

Onderzoeksopzet

Het onderzoek bestaat uit 2 onderdelen. Het eerste onderdeel bestaat uit het aanbrengen van een rangorde in het vervolgsucces van alle mbo-opleidingen (niveau 4) met minimaal 50 gediplomeerden in 2018. Deze rangorde is gebaseerd op het percentage oud-studenten dat na het eerste studiejaar doorging met studeren, waarbij we een correctie voor een aantal kenmerken van de studenten uit het diplomacohort doorvoerden. Door deze correctie kunnen we verschillen in vervolgsucces niet langer verklaren door deze kenmerken van de studenten. Voor het tweede onderdeel selecteerden wij 40 mbo-opleidingen die van elkaar verschillen in het vervolgsucces. Bij het bepalen van de steekproef van mbo-opleidingen gaan we ervan uit dat het vervolgsucces van het diplomacohort uit 2018 een goede voorspeller is van het nog te realiseren vervolgsucces van de studenten van de mbo-opleidingen die we aan het einde van het studiejaar 2021-2022 bezochten. Bij 35 mbo-opleidingen (waarvan 16 met een hoog vervolgsucces en 19 met een laag vervolgsucces) van de 40 geselecteerde mbo-opleidingen onderzochten we de voorbereiding op de studiekeuze en op het studeren. Dit deel van het onderzoek is verkennend van aard en daarom kunnen we de resultaten ook niet generaliseren naar alle mbo-opleidingen in Nederland.

Een derde van de mbo-opleidingen heeft een hoog of een laag vervolgsucces

Circa een derde van de mbo-opleidingen met meer dan 50 gediplomeerden in 2018 heeft een vervolgsucces dat hoger of lager ligt dan wij op grond van een aantal kenmerken van de studentenpopulatie konden verwachten. Het verschil in vervolgsucces tussen mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces is gemiddeld 36%. Alleen stroomt bij mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces bijna de helft van de gediplomeerden door naar het hbo, en dat is 30% bij de mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces.

Geen verschillen tussen de 2 groepen mbo-opleidingen bij de voorbereiding door studenten op de studiekeuze en hun gebruik van studievaardigheden

Tussen beide groepen van mbo-opleidingen hebben we geen verschillen in de voorbereiding op de studiekeuze en het gebruik van studievaardigheden gevonden. Studenten uit de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces lijken zich niet beter voor te bereiden op de studiekeuze dan de studenten uit de andere groep. Ook

lijken er geen verschillen te zijn tussen de studenten uit de 2 groepen mbo-opleidingen in het gebruik van studievaardigheden. Er is wel een verschil tussen beide groepen mbo-opleidingen op het vlak van het maken van een studiekeuze. Circa een kwart van de studenten uit de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces heeft nog geen keuze voor een studierichting gemaakt. In de andere groep is dat 16%. Wij vonden in dit onderzoek geen verklaring voor dit verschil.

Oriëntatie op studie en beroep

In vrijwel alle mbo-opleidingen die wij bezochten, doen studenten diverse ervaringen op die hen zicht geven op hun kwaliteiten en interesses. Op school en in stages krijgen de meeste studenten uit beide groepen mbo-opleidingen steeds beter zicht op wat zij willen en kunnen. Bij meer dan de helft van de 35 bezochte mbo-opleidingen lijken deze ervaringen vooral relevant voor de mbo-studie en de beroepen die daarmee uitgeoefend kunnen worden. Bij deze mbo-opleidingen is de studieloopbaanbegeleiding niet merkbaar gericht op het vervolgonderwijs en op het bespreken van de daarvoor benodigde kwaliteiten. Dit gold voor de mbo-opleidingen met zowel een hoog als een laag vervolgsucces. De studieloopbaangesprekken vinden onvoorbereid plaats en studenten zeggen dat zij er weinig aan hebben voor hun toekomstplannen. Studenten die naar het hbo willen, baseren hun keuze vooral op het bezoeken van open dagen, het volgen van meeloopdagen en het voeren van gesprekken met hbo-docenten, hbo-studenten of beroepsbeoefenaren met een hbo-opleiding. Bij minder dan de helft van de 35 bezochte mbo-opleidingen doen studenten ervaringen op die relevant zijn voor een hbo-studie. Ook dit gold voor zowel de mbo-opleidingen met een hoog als een laag vervolgsucces. Bij opleidingen waar de studenten de studieloopbaangesprekken wel als nuttig ervaren, is dit mogelijk omdat zij het advies krijgen om het keuzedeel Voorbereiding hbo te gaan volgen. De studenten die dit advies opvolgen, zeggen dat zij hierdoor zicht kregen op een passend vervolg. Hoewel het management van de meeste door ons bezochte mbo-opleidingen zegt dat zij goede randvoorwaarden creëert voor een goed verloop van de studieloopbaanbegeleiding, is bij meer dan de helft geen sprake van samenhangend vormgegeven studieloopbaanbegeleiding en het aanbieden van onderwijservaringen die studenten inzicht geven in hun kwaliteiten en interesses in relatie tot een hbo-studie.

De voorbereiding op het studeren

De meeste studenten die naar het hbo willen, passen leerstrategieën regelmatig en consequent toe. Er is een kleine groep studenten die zegt dat zij de aandacht redelijk goed vasthouden tijdens de lessen en het studeren, en veelvuldig en structureel studievaardigheden toepassen. Er zijn meer studenten die zeggen dat zij hun aandacht minder goed weten vast te houden en minder vaak gebruik maken van metacognitieve strategieën. Deze groep studenten heeft wellicht een studiehouding die niet optimaal aansluit bij wat nodig is voor een hbo-studie. Dit is het geval in beide groepen van mbo-instellingen. Wel vonden we verschillen in het aanbod voor de verwerving van hbo-vaardigheden tussen de uitersten uit beide groepen mbo-opleidingen. Bij mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces waar studenten én docenten zeggen dat er een goede voorbereiding op het studeren is, verwijzen studenten en docenten naar verschillende mogelijkheden voor het leren van hbo-vaardigheden. Die mogelijkheden doen zich voor in het onderwijs dat iedereen volgt en in de keuzedelen die voorbereiden op het hbo. Bij mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces waar studenten én docenten zeggen dat er geen goede voorbereiding is op het verwerven van hbo-vaardigheden, wijzen studenten en docenten op de afwezigheid van mogelijkheden voor het verwerven

van hbo-vaardigheden in het onderwijs. Deze bevinding sluit aan op wat managementteams zeggen over de sturing op het wegnemen van drempels die studiesucces van mbo'ers in de weg staan en wat daarin succesvol is. Een brede aanpak lijkt daarom nodig te zijn om studenten goed voor te bereiden op een hbo-studie.

1. Inleiding

Circa 20% van de mbo'ers stopt na het eerste studiejaar met studeren (zie tabel 1).¹ Uit onderzoek onder studenten blijkt een duidelijke samenhang tussen enerzijds een goede voorbereiding op de studiekeuze en het studeren, en anderzijds het studiesucces in het eerste studiejaar.² Deze samenhang is op individueel niveau van studenten gemeten en beantwoordt nog niet de vraag of oud-studenten van mbo-instellingen met een goede voorbereiding op de studiekeuze en het studeren minder vaak stoppen met studeren dan oud-studenten van andere mbo-instellingen. Het verband tussen de kwaliteit van de voorbereiding op het hbo en het vervolgsucces van mbo-opleidingen niveau 4 staat centraal in dit onderzoek. Hiermee streven wij naar meer inzicht in wat mbo-opleidingen kunnen doen aan het vergroten van hun vervolgsucces.

Tabel 1. Percentage van de instroomcohorten in het hbo naar vooropleiding dat na het eerste studiejaar (periode 2016-2020) stopt met studeren en dus het volgende studiejaar niet meer ingeschreven staat 3

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
mbo	19,8%	21,5%	20,9%	14,7%	14,9%	18,9%
havo	12,3%	12,7%	12,5%	9,4%	9,6%	12,7%
vwo	6,7%	6,8%	6,5%	4,6%	5,4%	7,5%
Totaal	14,2%	15,2%	14,7%	10,6%	10,9%	14,6%

Vraagstelling van het onderzoek

Studenten in het mbo worden voorbereid op passend vervolgonderwijs en/of een positie op de arbeidsmarkt die optimaal aansluit bij hun talenten. Het voorbereiden op passend vervolgonderwijs ligt vast in zowel de Wet educatie beroepsonderwijs (WEB) als de Wet op het hoger onderwijs en wetenschappelijk onderzoek (WHW). In de WEB staat dat instellingen zorg dienen te dragen voor doelmatige leerwegen, onder andere door ervoor te zorgen dat de opleiding aansluit op het vervolgonderwijs. In de WHW staat dat er sprake is van toelatingsrecht als de student in het bezit is van een diploma van een middenkaderopleiding of van een specialistenopleiding. Om de loopbaanbegeleiding en de studiekeuze- en arbeidsmarktvoorlichting van mbo-studenten te verbeteren, worden middelen voor loopbaanbegeleiding en oriëntatie (LOB) ingezet voor betere voorbereiding en doorstroom van mbo naar hbo. Voor mbo-opleidingen is LOB opgenomen in het curriculum. Dit heeft nog niet geleid tot een hoger studiesucces van mbo'ers in het hbo: ook in de voorgaande periode lag het percentage uitvallers rond de 20%.⁴ Dit kan komen doordat veel opleidingen hun studenten niet goed begeleiden bij hun oriëntatie op studie en beroep of niet goed voorbereiden op de vaardigheidseisen van het hbo. Maar het kan ook zijn dat veel opleidingen dit wel goed doen en dat de invloed van de opleiding op succes in het hbo beperkt is. Een onderzoek naar de

¹ Factsheet studiesucces, uitval en studiewissel 2020/2021, Vereniging hogescholen, 2022
De daling van de studie-uitval in 2019 en 2020 verklaart de Vereniging hogescholen door het tijdelijk opschorten van het bindend studieadvies en niet door een kwaliteitsontwikkeling van het onderwijs.

² A systematic review of factors related to first-year students' succes in Dutch and Flemish higher education, E. van Rooij, J. Brouwer, M. Fokkens-Bruinsma, E. Janssen, V. Donche and D. Noyens, Pedagogische Studiën, 2018.

³ <http://cijfers.vereniginghogescholen.nl>

⁴ Cuppen J. & Mulder J. (2018), *Uitval en switch in het hbo*, ResearchNed Nijmegen

samenhang tussen de kwaliteit van de voorbereiding op het hbo en de hoogte van het vervolgsucces moet inzicht geven in de mogelijkheden van opleidingen op het beïnvloeden van het vervolgsucces. We proberen dat inzicht te bereiken door de kwaliteit van de voorbereiding op het vervolgonderwijs van opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces met elkaar te vergelijken.

Hoofdvraag

Hoe hangt bij mbo-opleidingen het vervolgsucces in het eerste jaar van het hbo samen met de mate waarin onderwijsdeelnemers zijn voorbereid op het vervolgonderwijs?

Deelvragen

1. Zijn er verschillen tussen mbo-opleidingen in het vervolgsucces in het eerste jaar van het hbo als we rekening houden met de kenmerken van de studentenpopulatie?
2. Hangen verschillen in het vervolgsucces in het eerste jaar van het hbo samen met hoe mbo-opleidingen hun studenten voorbereiden op het maken van een studiekeuze en het studeren?

2. Onderzoeksopzet

Deelvraag 1

Voor de beantwoording van deelvraag 1 deden wij onderzoek met registerdata van alle mbo-opleidingen met minimaal 50 gediplomeerde studenten in 2018. Deze mbo-opleidingen plaatsten wij in een rangorde die gebaseerd is op het percentage oudstudenten dat nog steeds in het studiejaar 2019-2020 ingeschreven staat op een hbo-instelling. Bij deze rangordening voerden wij een correctie door voor de invloed van een aantal kenmerken (gemiddelde leeftijd, percentage jongens, percentage leerlingen uit wijken met een lage welvaart en het percentage studenten met een migratieachtergrond) van het diplomacohort. Door de correctie kunnen we verschillen tussen het vervolgsucces van mbo-opleidingen niet langer verklaren door deze kenmerken van de studentenpopulatie.

Deelvraag 2

Voor de beantwoording van deelvraag 2 hebben wij 20 paren van mbo-opleidingen geselecteerd die van elkaar verschillen in het vervolgsucces (percentage oudstudenten dat na het eerste studiejaar ingeschreven staat in het hbo), maar elkaars gelijke zijn op een aantal kenmerken (regio, urbanisatiegraad en bestuursgrootte). Uiteindelijk hebben 35 mbo-opleidingen (waarvan 16 met een hoog en 19 met een laag vervolgsucces) deelgenomen aan het onderzoek dat wij in het studiejaar 2021-2022 hebben uitgevoerd. De onderzoeken vonden plaats in de periode van 17 mei 2022 tot 1 juli 2022. Bij elke mbo-opleiding namen wij bij de aanwezige studenten uit het laatste studiejaar onderdelen uit gevalideerde vragenlijsten af, die inzicht geven in het studiekeuzeproces⁵ en de beheersing van studievaardigheden.⁶ In totaal hebben 230 studenten deze vragenlijst ingevuld. Met onderdelen uit deze vragenlijsten brachten wij eerst in beeld of mbo-studenten een verantwoorde keuze maken voor een studie en wat hun beheersing is van voor het hbo relevante studievaardigheden. Vervolgens vergeleken wij de 2 groepen van mbo-opleidingen met elkaar op deze 2 punten. Tot slot brachten wij met behulp van gestructureerde interviews bij elke mbo-opleiding in beeld hoe studenten voorbereid worden op het maken van een studiekeuze en op het studeren. Daarvoor interviewden wij bij elke mbo-opleiding studenten, docenten, loopbaanbegeleiders en het management. In totaal spraken wij met 148 mbo-studenten die na het behalen van het mbo-diploma naar het hbo willen, 142 docenten, 100 loopbaanbegeleiders en 35 managementteams.

In het Technisch Rapport dat bij deze publicatie hoort, zijn alle details van de onderzoeksopzet en verdere onderbouwing van de resultaten terug te vinden.

⁵ Verkorte Vragenlijst Studiekeuzetaken, L. Demulder, J. Willems, K. Verschuieren, M. Lacante en V. Donche, 2019, V. Germeijs en K. Verschuieren, 2006.

⁶ Vragenlijst Studievaardigheden voor Studiesucces, M. de Bruijn-Smolters, 2017.

3. Vervolgsucces van mbo-opleidingen

In dit hoofdstuk presenteren we eerst de doorstroom naar het hbo van alle mbo-opleidingen niveau 4 die in het studiejaar 2017-2018 minimaal 50 studenten hebben gediplomeerd en het studiesucces van de doorstromers na het eerste studiejaar. Daarna leggen we uit hoe we de invloed van de schoolkwaliteit op het vervolgsucces zichtbaar kunnen maken en waarom we voor het verdiepend onderzoek mbo-instellingen selecteerden die op een aantal kenmerken op elkaar lijken.

Doorstroom en studiesucces

In het studiejaar 2017-2018 hebben circa 55.000 studenten, verdeeld over meer dan 2.000 mbo-opleidingen, het mbo-diploma niveau 4 behaald. Op 320 mbo-opleidingen niveau 4 hebben 50 of meer studenten een diploma behaald. Op deze 320 mbo-opleidingen behaalden 29.477 studenten in 2018 hun diploma. Van deze groep ging 45% in het studiejaar 2018-2019 naar het hbo. Iets meer dan de helft van de mbo'ers uit de sector economie gaat naar het hbo. Van de andere sectoren stroomt tussen de 36% en 45% door naar het hbo. In het studiejaar 2019-2020 staat 66% van de doorstromers nog ingeschreven in het hbo en is 34% uitgeschreven. Het studiesucces van de gediplomeerden uit de 320 mbo-opleidingen wijkt in negatieve zin af van het studiesucces van alle mbo'ers die in studiejaar 2018-2019 naar het hbo gingen. Van alle mbo'ers die naar het hbo gingen, valt in 2018-2019 15% uit na het eerste studiejaar, terwijl dat bij de geselecteerde groep 36% is. Om deze reden zijn de 320 mbo-opleidingen met meer dan 50 gediplomeerden niet representatief voor alle mbo-opleidingen.

Tabel 2. Mbo-studenten die in 2018 hun diploma hebben behaald, per mbo-sector uitgesplitst naar doorstroom en studiesucces (320 mbo-opleidingen)

Mbo-sectoren	Gediplomeerden (n)	Doorstromers (%)	Studiesucces (%)
Economie	9.286	53%	67%
Groen	1.216	45%	65%
Techniek	5.672	40%	65%
Zorg en welzijn	13.303	36%	64%
Totaal	29.744	43%	66%

Er zijn verschillen in de kenmerken van de studentenpopulatie tussen de mbo-sectoren bij de 320 mbo-opleidingen. Studenten met een migratieachtergrond of die woonachtig zijn in een wijk met een lage welvaart zijn oververtegenwoordigd in de sector economie en ondervertegenwoordigd in de sector groen. Mannen zijn oververtegenwoordigd in de sectoren techniek en economie en ondervertegenwoordigd in de sectoren zorg en welzijn en groen. Bij de sector zorg en welzijn valt de hogere gemiddelde leeftijd op.

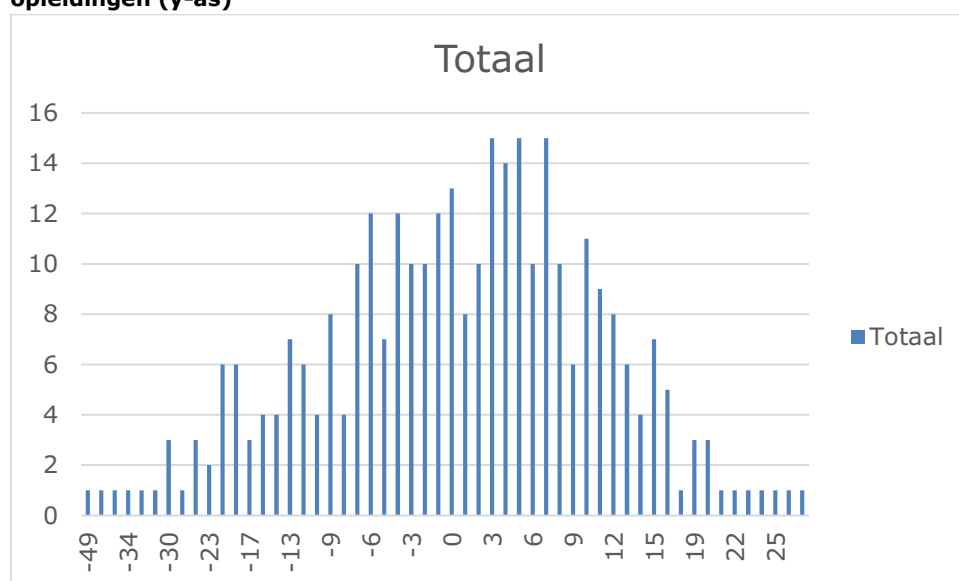
Tabel 3. Mbo-studenten die in 2018 hun diploma hebben behaald, per mbo-sector uitgesplitst naar studentkenmerken (320 mbo-opleidingen)

Mbo-sectoren	Migratie-achtergrond	APCG	Man	Gemiddelde leeftijd
Economie	33%	26%	55%	21 jaar
Groen	9%	13%	24%	20 jaar
Techniek	21%	21%	66%	21 jaar
Zorg en Welzijn	20%	20%	16%	24 jaar
Totaal	24%	22%	40%	22 jaar

Daadwerkelijk en verwacht vervolgsucces

In dit onderzoek verstaan wij onder het vervolgsucces van een mbo-opleiding het percentage oud-studenten dat na het eerste studiejaar ingeschreven staat in het hbo. Gemiddeld is dat voor de mbo-opleidingen met meer dan 50 gediplomeerden 66%. Omdat de studentenpopulaties van de 320 mbo-opleidingen van elkaar verschillen, is een herberekening van de opleidingsscores van het vervolgsucces uitgevoerd. Doel daarvan is het neutraliseren van de invloed van een aantal kenmerken van de studentenpopulatie op de scores van het vervolgsucces. De herberekening leidt tot een opleidingsscore die aangeeft of het vervolgsucces overeenkomt met wat wij daarvan mogen verwachten op grond van een aantal kenmerken van de studentenpopulatie. Circa twee derde van de mbo-opleidingen met meer dan 50 gediplomeerden in 2018 heeft een vervolgsucces dat overeenkomt met wat wij mochten verwachten. Circa een derde van deze mbo-opleidingen doet het beter of slechter dan de verwachte score voor vervolgsucces. Deze uitkomst kunnen we niet verklaren door een aantal kenmerken van de studentenpopulatie van een opleiding.

Figuur 1. (Gecorrigeerde) scores voor vervolgsucces (x-as), verdeeld over 320 mbo-opleidingen (y-as)



Opleidingen die boven, volgens en onder verwachting presteren

In de groep van mbo-opleidingen (n=320) hebben we de opleidingen van elkaar onderscheiden die boven, volgens of onder verwachting presteren. Het percentage

doorstromers naar het hbo in de groep opleidingen die het boven verwachting goed doen met het vervolgsucces is aanzienlijk hoger dan bij de groep die onder verwachting presteert. Het verschil in doorstroom tussen beide groepen is gemiddeld 18%. Het verschil in vervolgsucces tussen beide groepen is 36% en ook dat is een aanzienlijk verschil.

Tabel 4. Gemiddelde percentages doorstroom en studiesucces bij groepen mbo-opleidingen die boven, volgens en onder de verwachting voor vervolgsucces presteren

	Boven verwachting		Volgens verwachting		Onder verwachting		Totaal	
	<i>gem</i>	<i>n</i>	<i>gem</i>	<i>n</i>	<i>gem</i>	<i>n</i>	<i>gem</i>	<i>n</i>
Doorstromers naar het hbo	47%	1.908	47%	9.279	29%	1.345	43%	12.532
Doorstromers met vervolgsucces	79%	1.511	66%	6.084	46%	618	66%	8.213
Gecorrigeerde score voor de mbo-opleidingen	16%	53	1%	216	-20%	51	0	320

Steekproef

Uit de 2 groepen van mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces selecteerden we steeds uit dezelfde regio 2 mbo-opleidingen met een vergelijkbare urbanisatiegraad en bestuursgrootte. Op deze manier selecteerden wij 20 paren van mbo-opleidingen, waarvan het verschil in vervolgsucces niet langer verklaard kan worden uit de genoemde kenmerken van de studentenpopulatie en de genoemde contextfactoren van de school. Uiteindelijk namen 35 mbo-instellingen deel aan het verdiepende onderzoek, waarvan 19 mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces en 16 mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces. Met deze selectieve steekproef kunnen we geen uitspraken doen over de gehele populatie, maar we verwachten dat we in de vergelijking van deze 2 groepen het duidelijkste beeld kunnen krijgen of de verschillen in vervolgsucces samenhangen met verschillen in de voorbereiding op de studiekeuze en het studeren. Deze steekproef is gebaseerd op het vervolgsucces van het diplomacohort 2018, waarna we in 2022 bij deze mbo-opleidingen onderzoek op locatie deden over hoe ze hun studenten voorbereidden op het maken van een studiekeuze en het studeren. Hierbij hanteren we de veronderstelling dat het vervolgsucces van het diplomacohort 2018 (waarmee de steekproef is getrokken) een goede voorspeller is van het vervolgsucces van het diplomacohort 2022.

4. Oriëntatie op studie en beroep

In dit hoofdstuk beschrijven wij of de loopbaanbegeleiding die mbo-studenten krijgen gestructureerd en systematisch lijkt te verlopen en of zij leren om hun keuze voor studie en beroep te onderbouwen. Voor dit deel van het verdiepende onderzoek op de mbo-opleidingen sluiten wij aan bij de visie op LOB van het Expertisepunt LOB. Eerst geven wij antwoord op de vraag of mbo-studenten uit de groep opleidingen met een hoog vervolgsucces zich beter lijken voor te bereiden op het maken van een studiekeuze en meer in staat lijken te zijn om een keuze te maken dan de studenten uit de groep mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces. Daarna geven we antwoord op de vraag of de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces hun studenten een betere loopbaanbegeleiding lijken te bieden dan de andere groep mbo-opleidingen.

Visie Expertisepunt LOB

Het uitgangspunt bij LOB is dat studenten onderbouwde keuzes kunnen maken als zij begeleid worden bij het ontdekken van hun mogelijkheden, talenten en voorkeuren, en bij het ontwikkelen van een realistisch beeld van het vervolgonderwijs en het beroepsperspectief. Een loopbaangerichte leeromgeving biedt goede mogelijkheden voor het gestructureerd en systematisch toewerken naar een passende keuze voor studie en beroep.⁷

Een loopbaangerichte leeromgeving wordt gekenmerkt door:

- Praktijkgerichtheid (ervaring in de praktijk, levensechte opdrachten), waardoor de student verschillende mogelijkheden krijgt om ervaringen op te doen met werk en werken. Door meerdere ervaringen op te doen en hierover te spreken, leert de student steeds beter welk werk of welke werkomgeving bij hem of haar past.
- Het voeren van loopbaangesprekken), waarin de student terugkijkt op ervaringen die indruk maken, reflecteert op deze ervaringen met als doel het benoemen van kwaliteiten en motieven, vooruitkijkt naar keuzes die verkend kunnen worden en bedenkt welke stappen hij of zij moet zetten voor die verkenning.
- Het aanbieden van keuzemogelijkheden voor een vraaggerichte aanpak ('wat heb jij nodig?'). Die keuzemogelijkheden kunnen besloten liggen in een aanvullend aanbod, maar het ligt voor de hand dat er maatwerk nodig is om verder te komen naarmate een student steeds beter weet wat hij of zij wil en kan.

4.1. Het maken van een studiekeuze

Wij hebben tussen 17 mei en 1 juli 2022 bij 230 studenten uit het examenjaar een vragenlijst afgenomen over het verloop van het studiekeuzeprocess en de studiekeuze. Met deze vragenlijst willen we nagaan of studenten een doordachte

⁷ [282_LOB046_A4_Handreiking_MBO-v3.pdf \(expertisepuntlob.nl\)](#) (p.16, LOB-cyclus)

studiekeuze maken. Daarvoor maakten wij gebruik van de Verkorte Vragenlijst Studiekeuzetaken⁸ en kozen we de volgende schalen:

- Oriëntatie op een mogelijke studiekeuze (oriëntatie)
- Nadenken over jezelf (zelf-exploratie)
- Informatie opzoeken over studierichtingen/opleidingen (brede exploratie)
- Manier van informatie opzoeken over studierichtingen/opleidingen (diepe exploratie)

De plannen voor het komende studiejaar

Bij de mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces zeggen naar verhouding meer studenten dat zij willen gaan studeren dan bij de andere groep mbo-opleidingen. In de groep mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces hebben naar verhouding meer studenten deelgenomen die geen idee hebben wat zij gaan doen of die daar nog over aan het nadenken zijn dan in de andere groep mbo-opleidingen.

Tabel 5. De plannen van mbo-studenten voor het komende (studie)jaar, uitgesplitst naar mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

Volgend jaar	Opleidingen met hoog vervolgsucces (n=130)	Opleidingen met laag vervolgsucces (n=102)	Totaal (n=232)
Studeren	82%	72%	78%
Jaar overdoen	1%	0%	1%
Geen idee	2%	5%	3%
Nadenken wat ik wil	2%	5%	3%
Werken	8%	12%	10%
Anders	5%	6%	5%

Het maken van een studiekeuze

Van de studenten die aan het onderzoek deelnamen, heeft circa 5% nog geen specifieke keuze voor een studierichting gemaakt en is circa 16% nog aan het nadenken. In de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces heeft een kwart van de studenten nog geen keuze gemaakt voor een studierichting. Dat is in de andere groep mbo-opleidingen 16%. Het onderzoek is uitgevoerd in de periode van april tot en met juni 2022. Dit betekent dat circa een vijfde van de studenten nog maar weinig tijd heeft om een keuze te maken.

Tabel 6. Het maken van een keuze door mbo-studenten op opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

	Hoog vervolgsucces (n=104)	Laag vervolgsucces (n=74)	Totaal (n=180)
Studiekeuze gemaakt	57%	70%	62%
Combineren studeren met een baan	18%	12%	16%
Keuze maken uit verschillende studierichtingen	16%	15%	16%
Nog geen specifieke studiekeuze	8%	1%	5%
Anders	1%	1%	1%

⁸ L. Demulder, J. Willems, K. Verschuieren, M. Lacante en V. Donche, 2019, V. Germeijs en K. Verschuieren, 2006.

Geen verschillen tussen mbo-studenten uit de 2 groepen mbo-opleidingen die naar het hbo gaan

Er zijn geen verschillen in de zelf-gerapporteerde inzet bij de oriëntatie en de 3 vormen van exploratie tussen de mbo-studenten uit de 2 groepen opleidingen. Deze inzet hebben de studenten op een vijfpuntsschaal aangegeven. In beide groepen opleidingen dachten de studenten even vaak over zichzelf na (oriëntatie), deden zij even goed hun best om een goede keuze te maken (zelf-exploratie), verzamelden de studenten even vaak informatie over studierichtingen (brede exploratie) en maakten zij even vaak gebruik van verschillende informatiebronnen (diepe exploratie). Gemiddeld hebben de mbo-studenten vaak over zichzelf en hun studiekeuze nagedacht en hebben zij minder vaak informatie verzameld en verschillende bronnen geraadpleegd over studierichtingen of hogescholen.

Tabel 7. Gemiddelde scores op onderdelen van het studiekeuzeproces, uitgesplitst naar scholen met een hoog en een laag vervolgsucces (n=320)

	Hoog vervolgsucces	Laag vervolgsucces	P-waarde
Oriëntatie	3,8	3,8	0,264
Zelf-exploratie	3,4	3,7	0,754
Brede exploratie	3,2	3,2	0,514
Diepe exploratie	3,1	3,1	0,685

Conclusies

De eerste conclusie is dat mbo-studenten uit de groep opleidingen met een hoger vervolgsucces zich niet beter voorbereiden op het maken van een studiekeuze dan de studenten uit de andere groep. Wel zijn er in de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces naar verhouding meer studenten die nog geen keuze hebben gemaakt voor een studie. Hieronder bekijken we of deze uitkomst in overeenstemming is met de studieloopbaanbegeleiding die studenten in mbo-opleidingen krijgen.

De tweede conclusie is dat vrijwel alle studenten zeggen dat zij hun interesses en talenten hebben leren ontdekken. De meeste studenten die volgend jaar willen gaan studeren, hebben een keuze gemaakt voor een studierichting of voor het combineren van studie en werk. Het onderzoek op de scholen is erop gericht om te achterhalen of de begeleiding van de scholen systematisch en gestructureerd lijkt te verlopen, zodat studenten een onderbouwde keuze kunnen maken.

4.2 Kwaliteit van de begeleiding bij het maken van een studiekeuze

Om inzicht te krijgen in wat mbo-opleidingen doen aan de begeleiding van studenten bij hun oriëntatie op studie en beroep, voerden we gesprekken met 35 managementteams, 148 mbo-studenten die na het behalen van het mbo-diploma naar het hbo willen en 100 loopbaanbegeleiders. We hebben 35 mbo-opleidingen bezocht: 16 daarvan hadden een hoog vervolgsucces en 19 mbo-opleidingen behoorden tot de andere groep.

Het doel van oriëntatie op studie en beroep

Wij vroegen de managementteams van elke mbo-opleiding uit dit onderzoek welke doelen zij nastreven bij het voorbereiden van studenten op het maken van een studiekeuze. Daarbij konden zij aangeven langs welke wegen zij hun doelen willen

bereiken en wat daarin goed gaat. De meeste managementteams die wij spraken, zeggen dat hun opleiding het maken van een bestendige keuze nastreeft. Met een bestendige keuze bedoelen wij dat een mbo-student doorgaat met de gekozen hbo-opleiding na het eerste studiejaar. Door een aantal mbo-opleidingen wordt dit doel niet nagestreefd. De managementteams geven als reden dat doorstroom naar het hbo geen prioriteit heeft, of dat het hbo geen aansluitende studierichting heeft. Er is een verschil tussen beide groepen van mbo-opleidingen, maar niet groot genoeg om te stellen dat het wel of niet nastreven van een bestendige keuze een kenmerkend verschil is.

Tabel 8. Het nastreven van een bestendige studiekeuze bij mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

Sturing bestendige keuze	Geen doel	Doel	Totaal
Laag vervolgsucces	3	16	19
Hoog vervolgsucces	7	9	16
Totaal	10	25	35
P-waarde	X ² (1)=2,1; p>0,05		

De meeste mbo-opleidingen die een bestendige studiekeuze nastreven, willen dat doel bereiken met behulp van LOB en het ontwikkelen van vaardigheden die relevant zijn voor een hbo-studie. De managementteams die wij spraken, vinden het belangrijk dat mbo-studenten keuzes maken op basis van een realistisch beeld over het studeren en de benodigde vaardigheden. Een aantal managementteams zei daarnaast uit zichzelf dat hun opleidingen ook een aanvullend aanbod voor keuzedelen (Doorstroom hbo en Nederlands, Wiskunde/rekenen, Engels op havoniveau) hebben dat relevant is voor de doorstroom naar hbo.

Tabel 9. De sturing op de bestendigheid van de studiekeuze op mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

	LOB	Studievaardigheden	Keuzedelen	Totaal
Laag vervolgsucces	16	12	9	16
Hoog vervolgsucces	8	7	8	9

Succesfactoren

Wij vroegen de managementteams die de bestendigheid van de studiekeuze als doel nastreven wat goed gaat bij LOB, bij de ontwikkeling van studievaardigheden en bij wat zij uit zichzelf gezegd hebben (zoals het aanbod van keuzedelen). Van de 25 managementteams hebben er 14 gezegd dat het voeren van studieloopbaangesprekken een succesfactor is. Studieloopbaanbegeleiding richt zich op wat studenten nodig hebben gedurende hun mbo-opleiding en voor het maken van passende keuzes na het behalen van het mbo-diploma. Door 12 managementteams zijn de mogelijkheden voor het verwerven van studievaardigheden genoemd, waarbij 4 managementteams expliciet het keuzedeel noemden en 8 managementteams zich in algemene bewoordingen uitdrukten. Maatwerk en de onderwijskundige inrichting noemden zij het minst vaak. In tabel 10 staan voorbeelden van wat managementteams hierover zeiden. Deze voorbeelden laten zien dat managementteams voorwaarden creëerden voor een gestructureerd en systematisch verloop van LOB en het verwerven van vaardigheden die relevant zijn voor een hbo-studie. Er zijn geen verschillen tussen beide groepen van mbo-opleidingen. Daarom maken we in de onderstaande tabel geen onderscheid tussen beide groepen.

Tabel 10. Voorbeelden van succesfactoren bij de sturing op een bestendige studiekeuze

Bestendige keuze door:	Voorbeelden
Het voeren van studieloopbaangesprekken (n=14)	Studieloopbaanbegeleiding helpt studenten; de individuele benadering zorgt dat studenten ervaren dat ze ertoe doen. Opleiding biedt handvatten aan studenten over wat er mogelijk is in de toekomst, zoals een vervolgopleiding, werk, andere mbo-opleiding, enzovoort.
Vaardigheden die onderdeel zijn van het onderwijsprogramma (n=12)	Er wordt aandacht besteed aan Nederlands, communicatie, verwerkingsvaardigheden van stof. Redeneren staat ook op het lesprogramma. Het keuzedeel zorgt voor een beter doordacht besluit over wel of niet gaan studeren en voor een betere voorbereiding op het studeren. Studenten volgen colleges op het hbo en werken aan een opdracht waarmee zij kunnen ervaren hoe het is om een hbo-studie te doen.
Maatwerk om aan te sluiten bij de behoeften van studenten (n=4)	Regie steeds meer bij de student en hierop aansluiten als docent.
Inrichting van het onderwijs dat bijdraagt aan het zelfstandig functioneren (n=4)	Flexibel plannen van tentamens en lessen. Dit maakt studenten zelfstandiger en maakt ze eigenaar van hun eigen leerproces.

Zicht op interesses, kwaliteiten en passende keuzes

Wij vroegen in de gesprekken met de studieloopbaanbegeleiders (slb'ers) en met de studenten op elke mbo-opleiding om een inschatting te maken van wat studenten aan hun opleiding hebben voor het krijgen van een beter zicht op hun kwaliteiten, hun interesses en op een passende keuze voor een vervolgopleiding of soort werk. Bij mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces zeggen studenten dat zij door de opleiding een beter zicht hebben gekregen op een passend vervolg, in tegenstelling tot de studenten uit de andere groep die aangaven dat zij dit niet als zodanig hebben ervaren. Dit verschil is bij het verkrijgen van zicht op kwaliteiten en interesses minder duidelijk aanwezig. De studieloopbaanbegeleiders uit de groep mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces zeggen dat meer studenten zicht hebben gekregen op hun interesses en een passend vervolg dan in de andere groep. Studieloopbaanbegeleiders schatten in dat circa driekwart van de studenten door LOB zicht kregen op zichzelf en op een passend vervolg. Meer dan 80% van de studenten is positief over de opbrengsten van LOB over het zicht op zichzelf en ongeveer de helft is dat over het zicht op een passend vervolg.

Tabel 11. Zicht op kwaliteiten, interesses en een passend vervolg van mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

Door LOB zeggen studenten dat zij zicht kregen op:	Mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces (n=65)	Mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces (n=83)	P-waarde
Kwaliteiten	92%	82%	$X^2(1)=2,06; p>0,05$
Interesses	88%	76%	$X^2(1)=2,18; p>0,05$
Passend vervolg	60%	39%	$X^2(1)=5,43; p<0,02$
P-waarde	$X^2(2)=3,57; p>0,05$		

Door LOB zeggen slb'ers dat studenten zicht kregen op:	Mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces (n=16)	Mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces (n=19)	P-waarde
Kwaliteiten	70%	73%	$X^2(1)=0,26; p>0,05$
Interesses	69%	80%	$X^2(1)=2,99; p<0,05$
Passend vervolg	70%	84%	$X^2(1)=5,76; p<0,02$
P-waarde	$X^2(2)=0,42; p>0,05$		

Kop en staart van de loopbaangerichte leeromgeving is aanwezig, het middenstuk kan beter

Op vrijwel alle mbo-opleidingen die wij bezochten, zeggen zowel de studenten als de studieloopbaanbegeleiders dat de studenten door de opleiding en de ervaringen in de praktijk zicht kregen op wat zij willen en kunnen. Uit de voorbeelden die studenten en studieloopbaanbegeleiders geven, blijkt dat er ruime mogelijkheden zijn voor het opdoen van ervaringen op school en in de praktijk, die zicht geven op kwaliteiten en interesses. Bij de meeste mbo-opleidingen voeren studenten loopbaangesprekken. Er zijn echter weinig mbo-opleidingen waar studenten zeggen dat zij deze gesprekken voorbereiden. Slechts op de helft van de mbo-opleidingen hebben loopbaangesprekken volgens de studenten een leeropbrengst of een vervolg. Studieloopbaanbegeleiders zijn hier positiever over dan de studenten, maar op circa de helft van de mbo-opleidingen bereiden studieloopbaanbegeleiders de gesprekken ook niet voor en zeggen zij dat er geen vervolg op de gesprekken is. Studenten en studieloopbaanbegeleiders hebben hetzelfde beeld over de activiteiten die bijdragen aan het zicht op een passend vervolg. Bij alle opleidingen wordt gezegd dat studenten veel hebben aan het bezoeken van open dagen, proefstuderen en het praten met hbo-docenten, hbo-studenten en afgestudeerde hbo'ers.

Tabel 12. Loopbaangerichte leeromgeving zoals studenten en studieloopbaanbegeleiders ervaren (in aantal mbo-opleidingen met een positieve respons)

Kenmerken van loopbaangerichte leeromgeving	Studenten	Studieloopbaanbegeleiders
Door de opleiding beter zicht gekregen op wat je wilt en kunt	32	35
Door praktijk zicht gekregen op wat je wilt en kunt	34	34
Loopbaangesprekken	30	32
Vorbereiden van loopbaangesprekken	6	15
Leren van loopbaangesprekken	17	24
Vervolg op loopbaangesprekken	17	18
Voorbeeld waar je veel aan had bij je studiekeuze	31	32

Verschillen tussen mbo-opleidingen

Het viel ons op dat bij de ene mbo-opleiding studenten en studieloopbaanbegeleiders voorbeelden geven die over de oriëntatie of de voorbereiding op het hbo gaan en dat bij andere mbo-opleiding de voorbeelden meer over het mbo lijken te gaan. Daarom gingen we na of in de voorbeelden het hbo wel of niet centraal staat. Uit onze analyse blijkt dat studenten op meer dan de helft van de mbo-opleidingen die wij bezochten ervaringen opdoen en gesprekken voeren die relevant lijken te zijn voor de mbo-studie. Bij de andere mbo-opleidingen wordt het keuzedeel Voorbereiding hbo vaak genoemd als een vervolg op een loopbaangesprek en als een middel voor studenten om zicht te krijgen op hun kwaliteiten en interesses. Een verband met het vervolgsucces van de mbo-opleidingen hebben wij niet kunnen constateren.

Tabel 13. Gerichtheid op het mbo of het hbo van LOB volgens studenten en studieloopbaanbegeleiders (in aantal mbo-opleidingen)

Door de opleiding beter zicht gekregen op wat je wilt en kunt:	Gericht op mbo	Gericht op hbo	Totaal
Studieloopbaanbegeleiders	23	12	35
Studenten	17	15	32
Door praktijk zicht gekregen op wat je wilt en kunt:	Gericht op mbo	Gericht op hbo	Totaal
Studieloopbaanbegeleiders	32	2	34
Studenten	30	4	34
Leren van loopbaangesprekken:	Gericht op mbo	Gericht op hbo	Totaal
Studieloopbaanbegeleiders	16	8	24
Studenten	14	3	17
Vervolg op loopbaangesprekken:	Gericht op mbo	Gericht op hbo	Totaal
Studieloopbaanbegeleiders	5	13	18
Studenten	3	11	14
Voorbeeld waar je veel aan had bij je studiekeuze:	Gericht op mbo	Gericht op hbo	Totaal
Studieloopbaanbegeleiders	0	32	32
Studenten	0	31	31

Bij meer dan de helft van de bezochte mbo-opleidingen doen studenten voornamelijk ervaringen op die relevant lijken te zijn voor hun mbo-studie. Deze ervaringen op school en in de praktijk kunnen studenten bevestigen in de juistheid van de gekozen studierichting. Sommige mbo-instellingen bieden studenten ook ervaringen aan die hun blik verbreden en mogelijk tot een studiewissel op het mbo leiden. Alleen lijken de loopbaangesprekken los te staan van deze ervaringen en zich meer te richten op de voortgang in de studie. Wellicht dat daardoor bij deze mbo-opleidingen meestal geen antwoord op de vraag is gegeven hoe de mogelijkheden van de mbo-opleiding aansluiten bij gesprekken over de voorbereiding op het hbo. Door het bezoeken van open dagen, proefstuderen en het spreken met ervaringsdeskundigen, kunnen studenten zich vervolgens een concreet beeld vormen over de aansluiting van een hbo-studie op hun interesses en kwaliteiten. In tabel 14 staan per kenmerk van een loopbaangerichte leeromgeving citaten uit de gesprekken met studenten en studieloopbaanbegeleiders. Met deze citaten laten we zien hoe LOB gestalte kreeg bij mbo-opleidingen met een loopbaangerichte leeromgeving die meer op het mbo dan op het hbo is afgestemd.

Tabel 14. Portret van LOB bij mbo-opleidingen met een loopbaangerichte leeromgeving die meer op het mbo dan op het hbo is afgestemd

Citaten uit gesprekken met studenten	Citaten uit gesprekken met studieloopbaanbegeleiders
Door de opleiding beter zicht gekregen op wat je wilt en kunt:	Door de opleiding beter zicht gekregen op wat je wilt en kunt:
Door samenwerken in de klas. Door in groepsverband samen te werken, elke keer met een andere groep, kom je erachter waar je goed en minder goed in bent. Soms in een groep waar de samenwerking minder goed loopt, waardoor je ineens andere dingen moet oppakken, bijvoorbeeld meer leiding geven. Er wordt beroep gedaan op verschillende vaardigheden, door de verschillende groepssamenstellingen.	Beroeporiëntatie: modulair kennismaken met verschillende beroepen en welke competenties daarvoor nodig zijn. Gastlessen door mensen uit het beroepenveld. Studenten stimuleren ook bij andere beroepspraktijken te kijken.
Door praktijk zicht gekregen op wat je wilt en kunt:	Door praktijk zicht gekregen op wat je wilt en kunt:
Vooral de stages hielpen om te weten waar je interesses liggen en wat de mogelijkheden zijn binnen een bedrijf waar je stageloopt. Vooral stage, veel nieuwe dingen geleerd, erachter gekomen wat ik goed en minder goed kan.	Feedback van bedrijven waarin zij aangeven welk vervolg zij zien voor de studenten.
Loopbaangesprekken:	Loopbaangesprekken:
In afgelopen jaar 2 of 3 gesprekken met een studieloopbaanbegeleider, een-op-een-gesprekken	Ja, 4 individuele studieloopbaangesprekken per jaar.
Niet voorbereiden op loopbaangesprekken:	Niet voorbereiden op loopbaangesprekken:
De mentor bereidde zich wel voor, ik zelf niet, de aantekeningen werden ook zeker wel gebruikt. De actieve rol lag echt bij de mentor.	Wij moeten verslaglegging doen in de digitale omgeving. Ik heb nog wel overwogen dat de studenten een verslag moesten maken van het gesprek.
Leren van loopbaangesprekken:	Leren van loopbaangesprekken:
Zicht op studievoortgang, minder zicht op mogelijkheden in hbo.	Inzicht in voortgang van studie, beantwoording van vragen en onduidelijkheden, inzicht in wat er moet gebeuren (plannen en organiseren).
Geen vervolg op loopbaangesprekken:	Geen vervolg op loopbaangesprekken:
Na gesprek met de studieloopbaanbegeleider krijg je geen terugkoppeling over wat ermee is gedaan voor de opleiding.	Dit gebeurt niet zo... Er zijn wel verdiepingsvakken, bijvoorbeeld Spaans, internationalisering. Daar wordt alleen niet veel gebruik van gemaakt.
Voorbeeld waar je veel aan had bij je studiekeuze:	Voorbeeld waar je veel aan had bij je studiekeuze:
Meelooptag op het hbo. In familie of	Gastlessen, informatiemarkten, keuzedeel

vriendenkring ervaringen waar ze van geleerd hebben. Mensen van hbo's zijn hier geweest om informatie te geven over de hbo-opleiding.	Vorbereiding hbo. Als een student gaat werken: mentor geeft aan dat een student alsnog hbo kan gaan doen of misschien duaal bij het bedrijf een opleiding kan gaan doen.
---	--

Op een minderheid van de door ons bezochte mbo-opleidingen doen studenten ervaringen op die relevant zijn voor een hbo-studie. De ervaringen op school en in de praktijk kunnen studenten helpen bij het zicht krijgen op de vraag of een hbo-opleiding aansluit bij hun interesses en kwaliteiten. Daarin speelt het keuzedeel Vorbereiding hbo een belangrijke rol. De voorbeelden maken inzichtelijk dat de verschillende onderdelen van de loopbaangerichte leeromgeving op elkaar aansluiten en formeler van opzet worden: de gesprekken worden voorbereid, er worden gespreksverslagen gemaakt en er is een aanbod dat aansluit op de behoeften van studenten. In tabel 15 staan per kenmerk van een loopbaangerichte leeromgeving citaten uit de gesprekken met studenten en studieloopbaanbegeleiders. Met deze citaten laten we zien hoe LOB binnen een loopbaangerichte leeromgeving is afgestemd op het hbo.

Tabel 15. Portret van LOB bij mbo-opleidingen met een loopbaangerichte leeromgeving die afgestemd is op het hbo

Citaten uit gesprekken met studenten	Citaten uit gesprekken met studieloopbaanbegeleiders
Door de opleiding beter zicht gekregen op wat je wilt en kunt:	Door de opleiding beter zicht gekregen op wat je wilt en kunt:
Keuzedeel hbo (opdrachten maken, open dagen bezoeken, zelftesten), beroepspraktijkvorming BPV doorlopen tijdens opleiding (leerdoelen opstellen, praktijkervaring opdoen).	Hbo keuzedeel, projecten en lessen tijdens de opleiding (wie ben ik en wat kan ik?).
Door praktijk zicht gekregen op wat je wilt en kunt:	Door praktijk zicht gekregen op wat je wilt en kunt:
Het dagelijks werken met collega's, werken met andere functies, rollen of taken. Hierdoor meer inzicht in mogelijkheden om door te studeren.	Stage lopen is verrijkend voor de studenten om zicht te krijgen op wat zij willen en kunnen. In de stage ervaren de studenten het feitelijke beroep en welke specialisatie wel of niet bij hen past.
Vorbereiden op loopbaangesprekken:	Vorbereiden op loopbaangesprekken:
Ja, aan de hand van een document. Afspraken worden vastgelegd.	Studenten moeten van tevoren aangeven welke voortgang ze hebben geboekt in een schema. Ook moeten zij een aantal vragen beantwoorden rond 'wat heb ik nodig?' Schema is als het goed is helemaal 'groen' als alles is behaald. Voortgang wordt vastgelegd in Eduarte.
Leren van loopbaangesprekken:	Leren van loopbaangesprekken:
SLB-gesprekken: jezelf leer je beter kennen door de evaluaties. Voorbeeld: je wordt	Wat ze te wachten staat als ze doorstromen naar het hbo. Dat er meer zelfstandigheid

bewust van hoe je dingen aanpakt en wat daar het gevolg van is. Voorbeeld: via de gesprekken kwam ik erachter dat hbo tot de mogelijkheden behoort (het ging goed op school met goede cijfers). Voorbeeld: bespreken of een associate degree (AD)-opleiding bij je past en tot de conclusie komen dat een hbo-opleiding op dit moment niet past.	gevraagd wordt bijvoorbeeld. Ervaringen van oud-studenten dragen ook bij.
Vervolg op loopbaangesprekken:	Vervolg op loopbaangesprekken:
Hbo-keuzedeel waarin meeloopdagen zaten en je goed de sfeer kon voelen. 4 dagen van 9 tot 5 op een hbo een programma volgen.	Als het studenten zijn met vragen over het hbo, dan is er een keuzedeel Voorbereiding hbo. En iedereen kan bij alle vakdocenten terecht; die kunnen ook informatie geven over veel hbo-opleidingen, wanneer studenten het nog niet precies weten. Programma om te versnellen richting hbo (doorstroomprogramma's hbo).
Voorbeeld waar je veel aan had bij je studiekeuze:	Voorbeeld waar je veel aan had bij je studiekeuze:
Soms een project of iemand van het hbo die langskomt. Keuzedeel voorbereiden op het hbo daar heb ik wel wat aan gehad.	Keuzedeel voorbereiding hbo. LOB-gesprekken: adviezen geven over het doorstroomprogramma hbo.

4.3 Conclusies

Dit deel van het onderzoek op de mbo-opleidingen moest antwoord geven op 2 vragen. De eerste vraag is of de mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces hun studenten beter lijken te begeleiden bij hun oriëntatie op studie en beroep dan de andere mbo-opleidingen. Dat is niet het geval. De tweede vraag was of de begeleiding van studenten bij hun oriëntatie op studie en beroep systematisch en gestructureerd lijkt te verlopen en studenten geleerd hebben hoe zij hun keuze moeten onderbouwen. Die vraag stelden wij ook om te begrijpen waardoor het komt dat veel studenten vinden dat zij door studieloopbaanbegeleiding geen beter zicht hebben gekregen op een passend vervolg. Dit is wellicht het gevolg van de inrichting van de studieloopbaanbegeleiding en het niet (kunnen) volgen van keuzedelen. Het informele karakter van de begeleiding en het spiegelen van kwaliteiten aan een mbo-referentiekader hebben als mogelijk risico dat studenten niet goed kunnen inschatten of hun kwaliteiten aansluiten bij een hbo-studie. Als studenten geen keuzedelen volgen die voorbereiden op het hbo of als daar geen aanbod voor is, is in de studieloopbaanbegeleiding weinig merkbare aandacht voor de kwaliteiten die nodig zijn voor het succesvol kunnen volgen van een hbo-studie. De tweede vraag kunnen wij daarom niet positief beantwoorden voor de mbo-opleidingen die wij bezocht hebben. Ondanks dat er volgens het management van de mbo-opleidingen voorwaarden voor een goed verloop van LOB zijn gecreëerd, lijkt de studieloopbaanbegeleiding op meer dan de helft van de door ons bezochte opleidingen in beide groepen mbo-opleidingen niet systematisch en gestructureerd genoeg te verlopen om bij te dragen aan het maken van een weloverwogen keuze.

5. Voorbereiding op het studeren

In dit hoofdstuk beschrijven wij welke beheersing van studievaardigheden mbo-studenten hebben en of zij vaardigheden die nodig zijn voor een hbo-studie doelgericht, samenhangend en herkenbaar aangeboden krijgen. Voor dit deel van het verdiepende onderzoek sluiten we enerzijds aan bij studievaardigheden die in eerdere onderzoeken vervolgsucces voorspelden, zoals metacognitieve strategieën, leerstrategieën en het vasthouden van de aandacht.⁹ Voor dit onderdeel zetten wij een schriftelijke vragenlijst. Anderzijds sluiten we aan bij de andere vaardigheden die hbo-instellingen noemen als een voorwaarde voor vervolgsucces, zoals onderzoeken, samenwerken, analyseren en schriftelijk en mondeling rapporteren. Dit zijn vaardigheden die ook onderdeel uitmaken van keuzedelen (Voorbereiding hbo en Nederlands, Engels en Wiskunde/rekenen op havoniveau) en bedoeld zijn om studenten voor te bereiden op het hbo waarin abstracte kennis en de toepassing daarvan in de praktijk gecombineerd wordt. Voor dit onderdeel hebben wij op de 35 mbo-opleidingen gesprekken met studenten en docenten gevoerd.

5.1 Beheersing van studievaardigheden

Op de 35 mbo-opleidingen namen wij, naast de oriëntatie op studie en beroep, bij dezelfde 230 mbo-studenten uit het examenjaar een vragenlijst af over hun beheersing van studievaardigheden. Daarbij hebben wij gebruik gemaakt van de Vragenlijst Studievaardigheden voor Vervolgsucces¹⁰ en de volgende schalen gekozen:

- Plannen, monitoren, timemanagement (metacognitieve strategieën)
- Vasthouden van aandacht (aandacht)
- Strategieën voor het eigen maken van de studie-inhoud (leerstrategieën)

Geen verschil tussen de studenten uit de 2 groepen

Er zijn geen verschillen tussen de studenten uit de 2 groepen mbo-opleidingen in hun zelf-gerapporteerde beheersing van studievaardigheden. Dit hebben zij aangegeven op een vijfpuntsschaal. Studenten van mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces hebben geen andere beheersing van (meta)cognitieve strategieën dan de studenten uit de andere groep. Ook zijn er geen verschillen tussen de studenten uit beide groepen wat betreft de aandacht vast kunnen houden bij de les en het studeren.

Tabel 16. Gemiddelde beheersing van studievaardigheden van mbo-studenten bij opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

Studievaardigheden:	Hoog vervolgsucces	Laag vervolgsucces	P-waarde
Metacognitieve strategieën	3,2	3,3	0,321
Aandacht vasthouden	3,3	3,3	0,927
Leerstrategieën	3,5	3,6	0,434

Wel verschillen tussen studenten die wel of niet gaan studeren

⁹ Self-Regulated Learning and Academic Performance: a Study among Freshman, Monique de Bruijn-Smolters, 2017.

¹⁰ Vragenlijst Studievaardigheden voor Studiesucces, M. de Bruijn-Smolters, 2017.

Er zijn wel verschillen in de zelf-gerapporteerde beheersing van studievaardigheden tussen studenten die naar het hbo willen gaan en studenten die dat niet willen. Studenten die naar het hbo willen, maken meer gebruik van metacognitieve strategieën (plannen, monitoren, timemanagement) en maken vaker gebruik van leerstrategieën om zich de studie-inhoud eigen te maken dan studenten die niet naar het hbo willen. Er zijn geen verschillen bij het vasthouden van de aandacht.

Tabel 17. Gemiddelde beheersing van zelf-gerapporteerde studievaardigheden van mbo-studenten die wel en niet willen studeren

	Volgend jaar wel studeren	Volgend jaar niet studeren	P-waarde
Metacognitieve strategieën	3,3	3,1	0,011
Aandacht vasthouden	3,3	3,2	0,476
Leerstrategieën	3,6	3,4	0,047

Positief verschil met hbo-studenten

De zelf-gerapporteerde studievaardigheden van de mbo-studenten zijn gemiddeld hoger dan De Bruijn-Smolters heeft gemeten bij eerstejaars hbo-studenten.^{1 1} Daarmee kunnen wij nog niet concluderen dat mbo-studenten goed voorbereid zijn op het studeren. Een consequent of veelvuldig gebruik van studievaardigheden studiesucces voorspelt en een minder consequent of veelvuldig gebruik van studievaardigheden studievertraging of uitval voorspelt.^{1 2} Daar voldoen de meeste mbo'ers niet aan . Vooral bij het kunnen vasthouden van de aandacht bij de les en het studeren en bij het toepassen van metacognitieve leerstrategieën zijn er grote verschillen tussen de mbo-studenten. Er is een kleine groep mbo-studenten die deze vaardigheden consequent en veelvuldig zegt te gebruiken, maar er zijn meer mbo-studenten die juist zeggen hier weinig gebruik van te maken. Bij het gebruik van leerstrategieën zijn die verschillen er niet en zeggen de meeste mbo-studenten dat zij daar regelmatig en consequent gebruik van maken. Het is denkbaar dat een deel van de mbo-studenten wel goed voorbereid is op een hbo-studie en dat een ander deel een studiehouding heeft die niet optimaal afgestemd is op de eisen van een hbo-opleiding.

Conclusies

De eerste conclusie is dat studenten uit de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces geen ander gebruik van studievaardigheden rapporteren dan de studenten uit de andere groep. Hieronder bekijken we of deze uitkomst overeenkomt met de kwaliteit van de voorbereiding op het studeren in beide groepen van mbo-opleidingen.

De tweede conclusie is dat een deel van de mbo-studenten die gaat studeren in redelijke mate studievaardigheden gebruikt die nodig zijn voor een hbo-studie en er is een groep waarvan het denkbaar is dat de studiehouding niet optimaal afgestemd is op de eisen van een hbo-opleiding. Het onderzoek op de mbo-opleidingen is erop gericht om te achterhalen of de verwerving van vaardigheden op een doelgerichte,

^{1 1} In: Klatter, E, De Bruijn-Smolters, M, Van Beelen Slijper, J. Onderzoek naar het Keuzedeel Voorbereiding Hbo in het economisch domein, paper ORD 2019, zie tabel 3 (pagina 9).
Opmerking: in het onderzoek naar het Keuzedeel is een zevenpuntsschaal gebruikt, terwijl wij voor een 5-puntsschaal hebben gekozen.

^{1 2} Self-Regulated Learning and Academic Performance: a Study among Freshman, Monique de Bruijn-Smolters, 2017.

samenhangende en herkenbare manier plaats lijkt te vinden, zodat we een inschatting kunnen maken van de verbetermogelijkheden.

5.2 Kwaliteit van de voorbereiding op het studeren

Voor het krijgen van inzicht in wat mbo-opleidingen doen aan de verwerving van vaardigheden die relevant zijn voor een hbo-studie, spraken we met 35 managementteams, 148 studenten die na het behalen van het mbo-diploma naar het hbo willen en 168 docenten. We bezochten 35 mbo-opleidingen: 16 daarvan hadden een hoog vervolgsucces en 19 mbo-opleidingen behoorden tot de andere groep scholen. Met de managementteams spraken we over het doel wat hun opleiding nastreeft bij de voorbereiding op het studeren en de succesfactoren die ten grondslag liggen aan het resultaat. Met de studenten en de docenten bespraken wij de voorbereiding op het studeren aan de hand van 3 vaardigheden die bij elkaar genomen 12 aspecten afdekken:

- Probleemoplossend samenwerken (vaardigheid 1):
 - Problemen in de praktijk kunnen herkennen;
 - Samen met anderen een plan kunnen maken om tot 1 of meerdere oplossingen te komen;
 - Systematisch informatie kunnen verzamelen;
 - Schriftelijk en mondeling verslag doen over bevindingen en aanbevelingen.

- Voorbereid zijn op hogere eisen (vaardigheid 2):
 - Zelfstandig zijn;
 - Verantwoordelijkheid nemen voor het leerproces en studieresultaten;
 - Langere tijd geconcentreerd zijn;
 - Doorzettingsvermogen hebben;
 - Zelf stappen ondernemen als zij iets niet begrijpen of kunnen doen.

- Informatie zoeken, selecteren en gebruiken (vaardigheid 3):
 - Tijdens hoorcolleges luisteren en aantekeningen maken;
 - Informatieverwerkingsstrategieën toepassen bij grote hoeveelheden tekst;
 - Informatie beoordelen op relevantie, betrouwbaarheid en bruikbaarheid.

5.3 Doelgerichtheid van de voorbereiding op het vervolgonderwijs

Wij vroegen het management van de mbo-opleidingen of het doel van de voorbereiding op het vervolgonderwijs het behalen van de propedeuse binnen 1 studiejaar is. Vrijwel alle managementteams zeggen dat zij dit doel niet nastreven, omdat zij niet verantwoordelijk kunnen zijn voor een resultaat waar hun instellingen niet bij betrokken zijn. Omdat de managementteams aangaven het behalen van de propedeuse niet als doel na te streven en ook geen concrete doelen voor de

studievaardigheden of aanvullende doelen voor de andere vaardigheden te hebben opgesteld, vroegen wij hen niet naar de succesfactoren.

Op de vraag of het bieden van gelijke kansen op studiesucces in het hbo het doel is bij de voorbereiding op het studeren hebben 29 managementteams positief gereageerd. Met gelijke kansen op studiesucces bedoelen wij dat drempels van welke aard dan ook die studiesucces in het hbo in de weg staan worden weggenomen. De 6 managementteams die aangeven dat gelijke kansen niet als doel na te streven bij de voorbereiding op het hbo vinden het wél een relevant doel waarover zij nog aan het nadenken zijn. In beide groepen van mbo-opleidingen wordt het bieden van gelijke kansen als doel even vaak nagestreefd.

Tabel 18. Het nastreven van gelijke kansen door mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

Gelijke kansen	Geen doel	Doel	Totaal
Laag vervolgsucces	3	16	19
Hoog vervolgsucces	3	13	16
Totaal	6	29	35
P-waarde	X ² (1)=0,03; p>0,05		

De managementteams zeggen dat er verschillende drempels zijn die studiesucces in de weg staan, zoals de angst voor oplopende studieschulden, sociaal-emotionele problemen, taalachterstanden, niet goed ontwikkelde studievaardigheden en te weinig kennis (Nederlands, Engels, wiskunde/rekenen). Voor het wegnemen van deze drempels bieden de mbo-opleidingen LOB, keuzedelen die relevant zijn voor de doorstroom naar het hbo en aandacht voor studievaardigheden in het onderwijs aan.

Tabel 19. De sturing op gelijke kansen op studiesucces in het hbo bij 29 mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces via aspecten van het onderwijs.

Gelijke kansen via sturing op aspecten van onderwijs	LOB	Studievaardigheden	Keuzedelen	Totaal
Laag vervolgsucces	12	11	8	16
Hoog vervolgsucces	9	6	12	13

Succesfactoren

De managementteams noemen vaak het begeleiden van studenten als een belangrijke factor voor het studiesucces in het hbo. Het wegnemen van drempels kan soms gericht zijn op de ouders, maar ook op het sociaal-emotioneel functioneren, het welbevinden van studenten of het versterken van het zelfvertrouwen of het geloof in eigen kunnen. Minder vaak noemen zij de bestrijding van achterstanden op het gebied van taal en rekenen als een factor die van invloed is op het studiesucces in het hbo. Dat kan zijn omdat studenten met grote achterstanden minder vaak naar het hbo gaan. Alleen zijn er ook nauwelijks managementteams die aangeven dat het aanbod van keuzedelen (Doorstroom hbo, Nederlands, Wiskunde/rekenen en Engels op havo-niveau) daadwerkelijk bijdraagt aan het vergroten van de kansen op studiesucces. Bij 20 mbo-opleidingen is er een aanbod voor 1 of meer van deze keuzedelen en slechts 3 managementteams zeiden uit zichzelf dat het keuzedeel een relatie heeft met het vergroten van de kansen op studiesucces. In tabel 20 staan voorbeelden van wat managementteams zeiden. Deze voorbeelden laten zien dat het bestrijden van kansenongelijkheid volgens de managementteams een brede inzet vraagt van mbo-opleidingen. Er zijn geen

verschillen tussen beide groepen van mbo-opleidingen en daarom maken we in de onderstaande tabel daar geen onderscheid in.

Tabel 20. Voorbeelden van succesfactoren bij de sturing op gelijke kansen

Gelijke kansen door:	Voorbeelden
Begeleiding (n=13)	Zelfvertrouwen meegeven. En niet te beroerd zijn om met ouders in gesprek te gaan; zeker eerstegeneratiestudenten hebben het soms moeilijk om hun ouders te overtuigen van doorstuderen. Want ze zijn bang hen daarmee kwijt te raken.
Bestrijden van achterstanden (n=7)	Het leesprogramma. Studenten worden verplicht om minimaal een half uur per dag te lezen, omdat wordt opgemerkt dat hier verschillen in zijn.
Keuzedeel (n=3)	Bezig met keuzedeel 'wiskunde op havo-niveau'.

5.4 Het aanbod voor de verwerving van hbo-vaardigheden

Herkenbaarheid van het aanbod

Bij elke door ons bezochte mbo-opleiding vroegen wij gemiddeld 4 studenten individueel om bij elke vaardigheid over de daarbij horende aspecten te vertellen of zij daarover "iets" geleerd hebben op hun school. Vervolgens vroegen wij of zij met elkaar voorbeelden kunnen geven waaruit blijkt wat het aanbod is en welke onderwijsactiviteiten daarbij horen. Daarna gaven studenten bij elke vaardigheid individueel aan of zij vinden dat hun opleiding hen goed voorbereidt op het hbo. Dit deden wij op dezelfde manier ook bij gemiddeld 5 docenten van de mbo-opleidingen, maar dan vanuit het perspectief van de leraar die studenten "iets" leren en voorbereiden op het vervolgonderwijs. In beide groepen van mbo-opleidingen zeggen de meeste studenten en docenten dat studenten iets kunnen leren over probleemoplossend samenwerken en vaardigheden in verband met de hogere eisen die het hbo aan studenten stelt. Wel zeggen studenten uit de mbo-instellingen met een hoger vervolgsucces dat zij vaker iets leren over de hogere eisen van het hbo dan de studenten uit de andere groep. Beduidend minder studenten en docenten zeggen dat studenten iets kunnen leren over informatievaardigheden. Er zijn geen verschillen tussen beide groepen mbo-instellingen. Niet alle vaardigheden zijn dus herkenbaar aanwezig in het onderwijs van de mbo-opleidingen.

Tabel 21. Herkenbaarheid van vaardigheden in het aanbod volgens studenten en docenten bij mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

Studenten:	Hoog vervolgsucces	Laag vervolgsucces	P-waarde
"Iets" geleerd over:			
Samenwerken	81% (n=65)	77% (n=83)	$X^2(1)=0,16;p>0,05$
Hogere eisen	85% (n=65)	71% (n=83)	$X^2(1)=3,50;p<0,05$
Informatie	46% (n=65)	39% (n=83)	$X^2(1)=0,45;p>0,05$
P-waarde	$X^2(2)=2,17;p>0,05$		

Docenten:	Hoog vervolgsucces	Laag vervolgsucces	P-waarde
"Iets" geleerd over:			

Samenwerken	83% (n=75)	93% (n=93)	X2(1)=2,68;p>0,05
Hogere eisen	84% (n=75)	78% (n=93)	X2(1)=0,56;p>0,05
Informatie	59% (n=75)	59% (n=93)	X2(1)=0,02;p>0,05
P-waarde	X2(2)=0,62;p>0.05		

Doeltreffendheid van het aanbod

Nadat de studenten en de docenten per vaardigheid voorbeelden gaven, vroegen wij bij elke vaardigheid aan studenten en docenten of de opleiding studenten goed voorbereidt op de verwachtingen van het hbo. Deze vraag beantwoordden studenten en docenten individueel. Tussen de studenten uit de 2 groepen mbo-opleidingen tekent zich een verschil af. Een ruime meerderheid van de studenten uit de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces vindt dat zij bij alle 3 de vaardigheden goed voorbereid zijn op het hbo. Dat vindt meer dan de helft van de studenten uit de andere groep niet. In beide groepen vinden de studenten dat zij beter zijn voorbereid op probleemoplossend samenwerken en de vaardigheden die verband houden met de hogere eisen van het hbo dan op de informatievaardigheden. Tussen de docenten uit beide groepen zijn er weinig verschillen, behalve bij de voorbereiding op de hogere eisen van het hbo. Docenten uit de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces vinden dat hun studenten daar beter op voorbereid zijn dan de docenten uit de andere groep. Net als de studenten vinden ook de docenten dat hun studenten minder goed voorbereid zijn op de informatievaardigheden die nodig zijn voor een hbo-studie. Verder valt op dat de docenten uit de groep mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces positiever zijn over de voorbereiding op het hbo dan hun studenten. In de andere groep hebben studenten en docenten veel meer hetzelfde beeld.

Tabel 22. Percentage studenten en docenten dat de voorbereiding op het hbo goed vindt op mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

Studenten zeggen dat zij goed voorbereid zijn op:	Hoog vervolgsucces	Laag vervolgsucces	P-waarde
Samenwerken	85% (n=62)	48% (n=82)	X2(1)=20,39;p<0,001
Hogere eisen	78% (n=55)	46% (n=82)	X2(1)=12,52;p<0,001
Informatie	62% (n=63)	37% (n=82)	X2(1)=8,17;p<0,01
P-waarde	X2(2)=13,49;p<0,01		

Docenten die zeggen dat studenten goed voorbereid zijn op:	Hoog vervolgsucces	Laag vervolgsucces	P-waarde
Samenwerken	83% (n=72)	72% (n=87)	X2(1)=2,09;p>0,05
Hogere eisen	91% (n=74)	74% (n=91)	X2(1)=6,58p<0,02
Informatie	62% (n=74)	72% (n=87)	X2(1)=1,48;p>0,05
P-waarde	X2(2)=3,85;p>0,05		

Studenten en docenten lichtten met voorbeelden toe hoe de voorbereiding op de 3 vaardigheden (probleemoplossend samenwerken, voorbereid zijn op de hogere eisen en informatie zoeken, selecteren en gebruiken) gestalte krijgt. Die voorbeelden analyseerden wij voor het verkrijgen van inzicht in de verschillen tussen mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces. Om deze voorbeelden te

selecteren, zijn we eerst nagegaan of studenten en docenten bij elke mbo-opleiding hetzelfde beeld hebben over het wel of niet goed voorbereiden op het hbo. Dat blijkt bij 22 à 24 van de 35 mbo-opleidingen die wij bezocht hebben het geval te zijn. Als minimaal 3 op de 4 studenten van een mbo-opleiding zeggen dat zij op een studievaardigheid goed of niet goed voorbereid zijn op het hbo, dan zeggen 4 op de 5 van hun docenten hetzelfde. Bij probleemoplossend samenwerken en de voorbereiding op de hogere eisen zeggen studenten en docenten bij bijna de helft van het aantal mbo-opleidingen die wij bezochten dat er een goede voorbereiding is op het hbo. Er zijn minder mbo-opleidingen waar studenten en docenten zeggen dat de voorbereiding op deze 2 vaardigheden niet goed is. Bij de voorbereiding op de informatievaardigheden zijn er minder mbo-opleidingen dan bij de 2 andere vaardigheden waar gezegd wordt dat er een goede voorbereiding is en meer mbo-opleidingen waar studenten en docenten vinden dat er geen goede voorbereiding is.

Tabel 23. Mate van overeenkomst tussen wat studenten en docenten op een mbo-opleiding zeggen bij de 3 vaardigheden over de voorbereiding op het hbo

Probleemoplossend samenwerken	3 van de 4 studenten zeggen: niet goed voorbereid	3 van de 4 studenten zeggen: wel goed voorbereid	Totaal
4 van de 5 docenten zeggen: niet goed voorbereid	9	4	14
4 van de 5 docenten zeggen: wel goed voorbereid	7	15	21
Totaal	16	19	35
Vorbereid zijn op hogere eisen	3 van de 4 studenten zeggen: niet goed voorbereid	3 van de 4 studenten zeggen: wel goed voorbereid	
4 van de 5 docenten zeggen: niet goed voorbereid	7	2	9
4 van de 5 docenten zeggen: wel goed voorbereid	9	17	26
	16	19	35
Informatie zoeken, selecteren en gebruiken	3 van de 4 studenten zeggen: niet goed voorbereid	3 van de 4 studenten zeggen: wel goed voorbereid	
4 van de 5 docenten zeggen: niet goed voorbereid	12	5	17
4 van de 5 docenten zeggen: wel goed voorbereid	8	10	18
	20	15	35

Verschillen tussen mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces

Om meer inzicht te krijgen in verschillen in de doeltreffendheid van het aanbod tussen mbo-opleidingen met een hoog en een laag vervolgsucces, vergeleken we voorbeelden die studenten en docenten gaven met elkaar. Bij mbo-opleidingen met

een hoog vervolgsucces beperkten we ons tot de opleidingen waar studenten en docenten zeiden dat er een goede voorbereiding op het hbo is en bij de andere groep tot opleidingen waar studenten en docenten zeiden dat er geen goede voorbereiding is. In deze verkennende vergelijking hebben wij in totaal 18 mbo-opleidingen betrokken.

Uit de antwoorden van studenten uit de groep mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces blijkt dat er weinig aandacht in het onderwijs is voor de 3 vaardigheden. In de gesprekken op deze opleidingen waren nauwelijks studenten aanwezig die gezegd hebben dat zij een keuzedeel Voorbereiding hbo hebben gevolgd. De aanbeveling van de studenten is dat er meer onderwijssituaties moeten komen waarin de vaardigheden geoefend kunnen worden. Hun docenten bevestigen dat de vaardigheden geen duidelijk onderdeel van het onderwijsprogramma zijn en verwijzen naar het keuzedeel Voorbereiding hbo. De antwoorden die studenten en docenten uit mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces geven, laten een ander beeld zien. Zij geven meer voorbeelden van onderwijssituaties waar de vaardigheden geleerd worden en de studenten laten merken dat zij de werkwijze van hun docenten begrijpen.

Tabel 23. Voorbeelden van de voorbereiding op probleemoplossend samenwerken, hogere eisen en informatievaardigheden

<p>Mbo-opleiding met een hoog vervolgsucces waar studenten en docenten zeggen dat er een goede voorbereiding is op probleemoplossend samenwerken</p>	<p>Mbo-opleiding met een laag vervolgsucces waar studenten en docenten zeggen dat er geen goede voorbereiding is op probleemoplossend samenwerken</p>
<p><u>Voorbeeld van studenten</u> Project bijvoorbeeld om samen te werken aan een website. Zelf alles uitzoeken. Docenten die wel richting geven, maar het niet voorzeggen. In een programmeertaal die je niet kent en de docent ook niet kent. Ook een opdracht in keuzedeel Voorbereiding hbo vraagt om probleemoplossend samenwerken.</p>	<p><u>Voorbeeld van studenten</u> Samen presentatie voorbereiden en verslag in duo's doen. Wij willen meer inhoudelijke groepsopdrachten en samen vaker presentaties geven.</p>
<p><u>Voorbeeld van hun docenten</u> De studenten krijgen steeds meer vrijheid in hun opdrachten, doen ze het op manier A of manier B? In de opleiding zit verweven dat ze de ene keer zelfstandig werken aan een opdracht, dan weer aan een groepsopdracht. Dan worden de stappen niet meer uitgelegd of voorgeschreven, maar wordt dat van de student zelf verwacht.</p>	<p><u>Voorbeeld van hun docenten</u> De focus ligt op kennisoverdracht en minder op dit soort vaardigheden.</p>
<p>Mbo-opleiding met een hoog vervolgsucces waar studenten en docenten zeggen dat er een goede voorbereiding is op de hogere eisen van het hbo</p>	<p>Mbo-opleiding met een laag vervolgsucces waar studenten en docenten zeggen dat er geen goede voorbereiding is op de hogere eisen van het hbo</p>
<p><u>Voorbeeld van studenten</u> Het zelf inplannen van je examens en het studietempo bepalen. Dat is je eigen keuze. Zelf kiezen wanneer je bepaalde vakken wilt volgen en afsluiten: je maakt zelf een planning en daarmee ben je verantwoordelijk voor je</p>	<p><u>Voorbeeld van studenten</u> Je wordt wel gepusht dat je zelf verantwoordelijk bent voor je eigen leerproces. Bijvoorbeeld gehoord dat examens over 4 weken zijn, ga eens leren. Een student heeft altijd notities gemaakt,</p>

studieproces.	zodat ze die altijd terug kan kijken. Een andere student heeft wel een beeld wat verwacht wordt van de student. Dit heeft ze vooral gekregen door de opdrachten in het keuzedeel voorbereiden op hbo. De andere studenten kunnen niet goed inschatten wat er van hen verwacht wordt op het hbo.
<u>Voorbeeld van hun docenten</u> Lezen (45 minuten) in het eerste studiejaar. Als studenten dat lastig vinden, worden zij begeleid bij het leren concentreren op het lezen. Zelfstandigheid en verantwoordelijkheid wordt bevorderd door het maken van keuzes (bijvoorbeeld boeken kiezen en zich daarover verantwoorden, studenten moeten zelf hun studie en toetsmomenten plannen en daarop hun leerproces inrichten, waaronder steunuren inplannen). Studenten moeten zelf aan de bel trekken als het niet goed gaat (in slb-gesprekken) en met hen wordt besproken wat zij eraan kunnen doen en hoe. De ontwikkeling van studenten wordt gevolgd en dat is ook nodig, omdat de studie niet afgerond kan worden.	<u>Voorbeeld van hun docenten</u> Keuzedeel hbo. Het doel is om studenten te laten ervaren wat het hbo inhoudt en wat hiervoor nodig is. Hierin leren ze probleemoplossend samenwerken, brononderzoeken, rapporteren. Studenten geven een presentatie over hun opdracht. Tot slot moeten studenten reflecteren op hun eigen functioneren en daarnaast op of hbo bij hen past.

Mbo-opleiding met een hoog vervolgsucces waar studenten en docenten zeggen dat er een goede voorbereiding is op informatievaardigheden	Mbo-opleiding met een laag vervolgsucces waar studenten en docenten zeggen dat er geen goede voorbereiding is op informatievaardigheden
<u>Voorbeeld van studenten</u> Voorbeeld van docent die lesgeeft via PowerPoint, maar niet alle lesstof is daarin verwerkt, dus je moet zelf de stof zoeken en gebruiken. Sommige docenten geven juist meer informatie dan gebruikt wordt op de toets, dan kan je ook zelf selecteren. Je moet ook veel zelf aantekeningen maken, vooral handig bij vakken met veel stof. Wikipedia is sowieso nooit te vertrouwen. Wordt wel uitgelegd welke bronnen relevant zijn.	<u>Voorbeeld van studenten</u> Leren notuleren naar aanleiding van groepsvergaderingen. Meer aandacht aan besteden in het lesprogramma en de lesactiviteiten tijdens beroepsgerichte en algemeen vormende vakken.
<u>Voorbeeld van hun docenten</u> Bijvoorbeeld bij Nederlands een betogende tekst schrijven. Hier moeten studenten informatie zoeken, selecteren en gebruiken. Beroepsgerichte vakken: studenten moeten teksten vinden, waarbij bronselectie een belangrijke rol speelt. Ook de herleidbaarheid van de bronnen. Leren samenvatten voor een toets. Bij het geven van een presentatie en andere opdrachten moeten studenten meerdere bronnen gebruiken. De docent leert studenten ook welke bron betrouwbaar is of niet. Bij plagiaat in teksten worden vragen gesteld aan de student. Dit om te stimuleren hun eigen taal bij bijvoorbeeld moeilijke	<u>Voorbeeld van hun docenten</u> Geen structureel onderdeel van de opleiding. De opleiding biedt geen Doorstroom hbo aan als keuzedeel. De opleiding heeft gekozen om vakgerichte keuzedelen aan te bieden.

woorden te gebruiken. Niet altijd googelen, maar gebruik ook je boek.	
---	--

5.5 Conclusies

Het onderzoek bij de mbo-opleidingen moest antwoord geven op 2 vragen. De eerste vraag was of mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces hun studenten beter lijken voor te bereiden op het vervolgonderwijs dan mbo-opleidingen met een laag vervolgsucces. Wij hebben tussen de studenten uit de 2 groepen mbo-opleidingen geen verschillen geconstateerd bij het door hen gerapporteerde gebruik van studievaardigheden. Die verschillen zijn er mogelijk wel bij de inschatting van studenten of zij goed voorbereid zijn op het studeren. De studenten uit de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces voelen zich beter voorbereid op het hbo dan de studenten uit de andere groep. Studenten kunnen goed uitleggen waarom zij zich wel of niet goed voorbereid voelen op het hbo. In de ene situatie verwijzen studenten naar de mogelijkheden voor het leren van vaardigheden die relevant zijn voor een hbo-studie en in de andere situatie verwijzen studenten naar de afwezigheid daarvan. De docenten bevestigen wat hun studenten zeggen. Dit beeld is gebaseerd op een verkennende analyse van de uitersten, en is alleen maar uitgevoerd om meer inzicht te krijgen in de verschillen tussen de 2 groepen mbo-opleidingen. De tweede vraag was of de voorbereiding op het vervolgonderwijs doelgericht, samenhangend en herkenbaar plaats lijkt te vinden, zodat we een inschatting kunnen maken van de verbetermogelijkheden. De meeste mbo-opleidingen die wij bezochten, bereiden hun studenten voor op probleemoplossend samenwerken en op de hogere eisen van het hbo. Bij een aantal mbo-opleidingen die wij bezochten is er weinig aandacht voor informatievaardigheden. Daarin kunnen deze instellingen zich verbeteren. Er zijn mbo-opleidingen die weinig aandacht hebben voor vaardigheden die relevant zijn voor het hbo. Dit zijn vaker mbo-opleidingen met een laag dan met een hoog vervolgsucces. Het inzetten van keuzedelen die voorbereiden op het hbo kan voor deze mbo-opleidingen een uitkomst bieden, maar succesvolle mbo-opleidingen besteden in meer facetten van hun onderwijs aandacht aan vaardigheden die relevant zijn voor het hbo dan alleen in de keuzedelen. Wij denken daarom dat een integrale aanpak bij de voorbereiding op het hbo tot betere kansen op studiesucces kan leiden. Deze gedachte sluit aan bij de brede aanpak die managementteams aanbevelen bij het bestrijden van kansenongelijkheid.

6. Verbetersuggesties

Voortbouwend op de onderzoeksuitkomsten hebben wij een paar verbetersuggesties voor mbo-opleidingen en het toezicht op de voorbereiding op het vervolgonderwijs. Mbo-opleidingen moeten hun studenten voorbereiden op het vervolgonderwijs. Dat doen zij door middel van LOB en door het aanbieden van keuzedelen of het integreren van de voorbereiding op het hbo in het onderwijs. De manier waarop mbo-instellingen invulling geven aan LOB en gebruik maken van de mogelijkheden om hun studenten voor te bereiden op het studeren, is voor verbetering vatbaar. Dat is nodig, omdat een deel van de studenten aan het einde van hun mbo-opleiding die naar het hbo willen gaan nog geen keuze voor een studierichting heeft gemaakt of geen goed onderbouwde keuze kan maken. In het toezicht op mbo-opleidingen is van het toezicht op de drievoudige kwalificatieplicht de minste aandacht voor de voorbereiding op het vervolgonderwijs. Meer toezicht op dat onderdeel kan bijdragen aan een hoger vervolgsucces van mbo-opleidingen.

Verbetersuggesties voor mbo-opleidingen

Wij vonden geen verband tussen de mate van vervolgsucces en het voorbereiden op de keuze voor een vervolgstudie door middel van LOB. Ook stelden we niet vast dat mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces studenten beter lijken voor te bereiden op vervolgonderwijs dan mbo-opleidingen met lager vervolgsucces. Wel zien we daarbij een verschil in de inschatting van studenten zelf: de studenten uit de groep mbo-opleidingen met een hoog vervolgsucces voelen zich beter voorbereid op het hbo dan de studenten uit de andere groep. Wij hebben ook gezien dat er een verschil is in focus bij de door ons bezochte mbo-opleidingen. Een deel heeft meer aandacht voor de toeleiding naar de arbeidsmarkt dan naar het hbo. Bijvoorbeeld omdat er geen vervolgonderwijs op hbo-niveau bestaat in dezelfde richting, of omdat ze ervan uitgaan dat studenten uit bepaalde richtingen niet of nauwelijks de ambitie hebben om door te stromen. Bij mbo-opleidingen die zich meer richten op de toeleiding naar de arbeidsmarkt, kan de voorbereiding op het hbo op gang komen door het aanbieden van het keuzedeel Voorbereiding hbo en door in loopbaangesprekken studenten te stimuleren om daar gebruik van te maken. Vooral bij mbo-opleidingen met een relatief lage doorstroom naar het hbo is het belangrijk dat zij meer zicht ontwikkelen op vaardigheden die van belang zijn voor studiesucces in het hbo, de beheersing daarvan door studenten en wat studenten willen doen of nodig hebben om zich te verbeteren. Deze informatie kan mbo-opleidingen helpen bij het bepalen welke vaardigheden ontwikkeld moeten worden, welk aanbod daarop aansluit en hoe daar in de studieloopbaangeleiding op ingespeeld kan worden.

Wij denken dat het belangrijk is dat mbo-opleidingen nagaan of hun studenten een voldoende beheersing van Nederlands, wiskunde/rekenen of Engels hebben voor het succesvol volgen van een hbo-studie. In het onderzoek merkten wij dat mbo-opleidingen inzetten in het bestrijden van achterstanden ten opzichte van de mbo-norm en niet vaak om studenten op een hoger niveau te brengen. Mogelijk dat met een betere beheersing van Nederlands, wiskunde/rekenen of Engels drempels voor studiesucces weggenomen worden.

Verbetersuggesties voor het toezicht op de voorbereiding op het vervolgonderwijs

Het mbo-onderwijs kent een drievoudige kwalificatieplicht: opleiden voor een vak, voor een vervolgopleiding en voor goed burgerschap. Toezicht op het opleiden voor een vak is geborgd, doordat we toezien of de eindtermen in de kwalificatiedossiers voldoende zijn gedekt. Voor toezicht op het opleiden naar vervolgonderwijs bestaat een dergelijk concreet handvat niet. Instellingen geven dit vorm door middel van LOB en een (keuze)aanbod dat zich richt op vervolgonderwijs. Hierbij zijn ze in hoge mate vrij ten aanzien van de invulling van deze LOB en het (keuze)aanbod. De inspectie kan meer met de opleidingen in gesprek gaan over hoe deze kwalificatieplicht van het mbo-onderwijs binnen alle opleidingen wordt vormgegeven, hoe de opleidingen zich houden op de resultaten hiervan en wat ze eraan doen om deze resultaten te verbeteren.

Colofon

Inspectie van het Onderwijs
Postbus 2730 | 3500 GS Utrecht
www.onderwijsinspectie.nl

Een exemplaar van deze publicatie is te downloaden vanaf de website van de
Inspectie van het Onderwijs: www.onderwijsinspectie.nl.

© Inspectie van het Onderwijs | mei 2024